

Zamyšlení nad průmyslovou krajinou ostravské aglomerace

*Ing. arch. Jana Pletnická, Ing. František Kuda, CSc.
Katedra městského stavitelství, FAST VŠB-TU Ostrava
L. Poděště 1875, 708 33 Ostrava - Poruba
Tel.: +420 59 732 1935, +42059732 1934, Fax: +420 59 732 1953,
E-mail: jana.pletnicka@vsb.cz, frantisek.kuda@vsb.cz*

Anotace:

Změny ve využití území průmyslové aglomerace, kdy v souvislosti s restrukturalizací průmyslu dochází k uvolňování ploch dříve intenzivně využívaných, představují významné možnosti pro řešení celkové revitalizace krajiny. Je zde však nebezpečí, že neřešený rozpor mezi potenciálními možnostmi rozvoje a ekonomickou realitou může na dlouhou dobu vývoj těchto nevyužívaných území zmrazit a ve svých důsledcích vést ke snahám zajistit městské funkce i nové rozvojové plochy jiným, zejména extenzivním rozvojem. Tento pak směřuje do okrajových částí města a do okolní krajiny, přičemž devastace degradovaných lokalit pokračuje.

Teoretický podklad pro uskutečňování pozitivních změn ve využívání území příměstské krajiny představují územní systémy ekologické stability, ve formě utváření systémů městské a příměstské zeleně a vzájemného propojování těchto útvarů do přírodně rekreačních komplexů meziměstské zeleně. Je třeba hledat způsoby, jak současnou situaci využít ve prospěch revitalizace krajiny.

Text příspěvku

Průmyslová krajina Ostravska je stále živým svědkem doby teprve nedávno minulé. Průmyslová krajina se zde stala pojmem. Krajina, která byla přetvořena člověkem za účelem její exploatace, procesem negujícím její přírodní hodnoty a směřujícím k její postupné devastaci. Devastaci v důsledku těžby nerostných surovin, degradaci a narušení ekologické rovnováhy v důsledku znečištění prostředí provozem výrobních komplexů, ale zároveň také vlivem extenzivního velkovýrobního zemědělského „hospodaření“ s dnes již známými důsledky dopadů na krajinnou ekologii.

V současné době v ostravském regionu dochází pod vlivem útlumových programů k podstatným změnám ve využití území, které se odrážejí v postupných změnách krajinného

rázu. Mizí kouřící komíny, ztrácejí se výrobní objekty i celé komplexy budov. Mnohé opuštěné areály zarůstají náletovou zelení. Otázka co dál s těmito opuštěnými plochami uvnitř městského organismu se stává další aktuální kapitolou v současných problémech regenerace území aglomerace.

Návrhy řešení celkové revitalizace krajiny v Ostravské aglomeraci vycházejí z územních systémů ekologické stability, ve formě utváření systémů městské a příměstské zeleně a vzájemného propojování těchto útvarů do přírodně rekreačních komplexů meziměstské zeleně. Tyto systémy pak tvoří teoretický podklad pro uskutečňování následných změn v užívání území. Jak se projeví tyto plánované změny v charakteru postindustriální krajiny?

V karvinské části aglomerace, kde se předpokládá ukončení poklesové činnosti kolem r. 2050 jsou stále prováděny velkoplošné asanace a rekultivace spojené s tvorbou nového reliéfu krajiny. Zde se již nedá hovořit o regeneraci, ale o tvorbě krajiny zcela nové a to na základě postupné biologické regenerace rozsáhlého území, které je dosud stále v pohybu.

Tvorba takovéto nové krajiny představuje složitý multidisciplinární proces, rozložený do dlouhého časového období. Stále platí zásada ochrany zbývajících, dosud zachovalých přírodních hodnot pro rozvinutí nového systému krajinářských úprav na přetvořeném reliéfu.

Proces tvorby nové krajiny v postindustriálním prostředí se stává výzvou pro současnou i příští generaci k obnově krajiny člověkem znásilněné, zdevastované a místy zcela zničené, výzvou k vytváření podmínek pro možnosti vzniku nových hodnot pro následující generace.

Útlumové regiony jsou zatíženy celou škálou souvisejících problémů, které jsou i ve světě v různých analogiích stále předmětem řešení. Stavební fakulta Vysoké školy báňské-Technické univerzity v Ostravě navázala kontakt s „The Brownfields Center“ University Carnegie Mellon v Pittsburghu, PA, formou memoranda o spolupráci a spolu s Magistrátem města Ostravy, odborem ekonomického rozvoje, se v rámci institucionálního výzkumu soustavně zabývá problematikou regenerace opuštěných průmyslových ploch na území města. V období od roku 1998 se v Ostravě uskutečnilo několik pracovních setkání a workshopů za mezinárodní účasti, které byly organizovány za účelem iniciace této závažné problematiky. Na konkrétních příkladech vybraných lokalit bývalých průmyslových ploch se otevírají problémy a hledají se možné postupy řešení jejich následného využití v organismu města. Zkušenosti přizvaných odborníků z USA, zejména z Pittsburghu a Pensylvánie, kde existuje dnes již řada úspěšně realizovaných příkladů nového využití dříve devastovaných i kontaminovaných ploch, napomáhají tento proces regenerace v Ostravě nastartovat.

Podobný program pracovních seminářů, provázaný s uvedenou iniciativou obou technických universit, probíhá také na úrovni Ministerstva pro životní prostředí ČR a US institutu pro vzdělávání v oblasti životního prostředí (USETI).

Program aktivit byl následně rozšířen do Brna a v současné době jsou navázány kontakty s městy Katowice, Košice a Miskolc, kde je problematika útlumových regionů rovněž živá a ve svém vývoji ostravské průmyslové aglomeraci podobná. V prosinci 2001 byla uspořádána městem Ostrava ve spolupráci s městy Katowice, Košice a Miskolc, fakultou stavební VŠB-TU Ostrava a Brownfields Center of Carnegie Mellon University v Pittsburghu, mezinárodní konference k problematice opuštěných průmyslových ploch.

Další konference za podpory Visegradského fondu, tentokrát již k výsledkům zpracované srovnávací studie těchto měst z hlediska současných přístupů k regeneracím opuštěných ploch (brownfields) se konala v Ostravě v březnu 2003. Na zpracování této studie se kromě fakulty stavební VŠB-TUO podílely i technické university srovnávaných měst. Významným přínosem této studie bylo zejména otevření celého problému směrem k veřejnosti a poukázání na současné nedostatky spočívající v řešení koncepcí problému a nedostatečné legislativě na podporu procesu revitalizací.

Jaká je vlastně souvislost problému regenerace „brownfields“-opuštěných, nečinných nebo nevyužívaných průmyslových nebo komerčních lokalit s tematikou regenerace průmyslové krajiny?

Proces hledání forem nového využití městských ploch, který je programem tohoto rozsáhlého projektu mezinárodní spolupráce, má nesporný význam zejména z pohledu omezení expanze nových investic do příměstské krajiny. Ve smyslu koncepce trvale udržitelného rozvoje měst představuje program regenerace brownfields nepochybně důležitou strategii a v kontextu revitalizace území by se mělo jednat o strategii téměř zásadní.

Věc nápravy krajinného rázu průmyslových regionů se stává nedílnou součástí procesu postupného začleňování našich zemí do vyspělé evropské společnosti. Nové využití opuštěných prostorů v současné urbanistické struktuře města bude jedním z účinných kroků tímto směrem.

Literatura:

- 1/ Výzkum metod regenerace devastovaných průmyslových ploch. Institucionální výzkum CEZ 18, Ostrava, 2000, 2001, 2002

